Nader onderzoek vleermuizen

Ontwikkelingsvisie Prodrive te Son

Gemeente Son en Breugel

croonenburo5

Nader onderzoek vleermuizen

Ontwikkelingsvisie Prodrive te Son

Gemeente Son en Breugel

Datum:
23 september 2014

Projectgegevens:
252593

Rapportage :
drs. L.C. Smitskamp
drs. ing. M.L. Braad

Veldwerk:
H. de Graaf

croonenburo5

Vestiging Oosterhout
Beneluxweg 125
4904 SJ Oosterhout
T: +31 (0)162 48 75 00
www.croonenburo5.com

Vestiging Maastricht
Louis Loyensstraat 5
6221 AK Maastricht
T: +31 (0)43 325 32 23
info@croonenburo5.com

CroonenBuro5 is aangesloten bij
het Netwerk Groene Bureaus

NGB

Inhoud

1 Inleiding 3
1.1 Aanleiding 3
1.2 Huidige situatie 3
1.3 Voorgestane ontwikkeling 3

2 Methode 5
2.1 Vleermuisonderzoek 5

3 Resultaten 7
3.1 Vleermuizen 7
3.1.1 Beschrijving veldbezoeken 7
3.1.2 Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen 8

4 Conclusies en aanbevelingen 13
4.1 Conclusies onderzoek 13
4.1.1 Vleermuizen 13
4.2 Toetsing Flora- en faunawet 13
4.2.1 Vleermuizen 13
4.2.2 Procedure 14
4.2.3 Gevolgen werkzaamheden Prodrive te Son 16

5 Bronnen 19

Bijlagen:
Bijlage I – Soortbeschrijvingen
Bijlage II – Toetsingskader Flora- en faunawet

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In ruimtelijke plannen is in het kader van de uitvoerbaarheid inzicht gewenst in de aanwezigheid van beschermde soorten. Met andere woorden, in het ruimtelijke ordeningstraject dient te worden aangetoond dat het plan uitvoerbaar is. In dit kader is een quickscan flora en fauna uitgevoerd op het terrein van Prodrive te Son (Croonen Adviseurs, 2013). Hieruit bleek dat vleermuizen mogelijk voor kunnen komen in het plangebied. Indien dat het geval is dan heeft de ruimtelijke ingreep mogelijk consequenties voor deze soorten. Daarom is geadviseerd een nader onderzoek uit te voeren naar de aanwezigheid van vleermuizen in het plangebied. In voorliggende rapportage zijn de resultaten van het nader onderzoek beschreven.

1.2 Huidige situatie

Het plangebied ligt ten zuidwesten van Son en ten noorden van Eindhoven. Het plangebied maakt onderdeel uit van het bedrijventerrein Ekkersrijt West, waar ten noorden en ten westen van de A50 het bedrijventerrein Science Park met daarbinnen Prodrive gelegen is (figuur 1).
Binnen Science Park zijn verschillende gebouwen gehuisvest. Prodrive heeft drie gebouwen binnen het Science Park. Er is naast bestrating, een vijver aanwezig en in verschillende delen hoogopgaand groen. Het plangebied wordt ten noorden begrenst door de weg Ekkersrijt en ten oosten, westen en zuiden globaal door de weg Science Park Eindhoven.

Figuur 1. Begrenzing plangebied Prodrive te Son (VFO Architects, 2013).

1.3 Voorgestane ontwikkeling

De eerste ideeën van het realiseren van een campus-model zijn uiteengezet door de studieschets van VFO Architects (2013). Uitgangspunten voor deze studie is het amoveren van de huisvesting van Omroep Brabant op termijn en een eerste ontwikkeling

voor de groei van de komende jaren op vrije gronden rond de vijver. Naast de huisvesting van het bedrijf op locatie moeten ook secundaire voorzieningen als parkeerplaatsen, recreatieve- en restauratieve voorzieningen aanwezig zijn. Voordat dit mogelijk is, zal allereerst afstemming plaats moeten vinden met locale en provinciale overheid en met overige relevante partijen.

2 Methode

2.1 Vleermuisonderzoek

Tijdens het onderzoek is gewerkt volgens de meest recente richtlijnen voor het inventariseren van vleermuizen, die zijn opgesteld door het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus; 'Protocol voor vleermuisinventarisaties' maart 2013.

Tijdens het onderzoek is (gericht) gezocht naar jagende, trekkende en zwermende vleermuizen. Daarnaast is ook gezocht naar paarterritoria en verblijfplaatsen. Vleermuizen gebruiken hun leefgebied door het jaar heen op verschillende manieren. Daarom is het nodig om een vleermuisonderzoek verspreid over het seizoen uit te voeren.

De vleermuisdetector is bij vleermuisonderzoek een onmisbaar apparaat. Met dit apparaat worden de ultrasone geluiden van vleermuizen hoorbaar gemaakt. Door verschillen in klank, ritme en andere kenmerken is het mogelijk de verschillende soorten te onderscheiden en de aard van gedrag te bepalen.

Er is steeds met twee detectors gewerkt, een Petterson D200 en een Petterson D240x. De D200 was daarbij afgesteld tussen de 20 en 25 kHz en de D240x tussen de 40 en 45 kHz. Op die manier kunnen alle vleermuissoorten, waarvan het voorkomen in Nederland bekend is, worden ontvangen. Met de Petterson D240x detector kunnen tijdens het veldwerk opname worden gemaakt die achteraf geanalyseerd kunnen worden met behulp van het programma Batsound. Vooral voor de soorten van het geslacht *Myotis* is dit noodzakelijk om tot een zekere determinatie te komen.

In totaal zijn zes veldbezoeken uitgevoerd in de periode september 2013 tot en met augustus 2014. In tabel 1 is een overzicht gegeven van de verschillende veldbezoeken die aan het plangebied zijn gebracht. De waarnemingsomstandigheden zijn tevens vermeld.

Tabel 1. Overzicht tijdstip en omstandigheden veldbezoeken vleermuisonderzoek.

Datum	Tijd	Gemiddelde temperatuur	Wind	Neerslag	Bewolking
23-9-2013	22.00-00.30	14°C	geen	geen	geen
20-6-2014	22.15-01.00	13°C	NW-1	geen	70%
21-6-2014	04.15-05.30	12°C	geen	geen	50%
07-7-2014	22.15-01.00	19°C	geen	regen	100%
08-7-2014	04.15-05.15	16°C	geen	motregen	100%
19-8-2014	21.30-00.00	12°C	ZW-1	geen	10%

In september 2013 is een avond/nachtbezoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van de vleermuizen in het plangebied. In juni en juli 2014 zijn zowel avond- als ochtendbezoeken uitgevoerd. In augustus 2014 is een avondbezoek uitgevoerd.

Voorafgaand aan de avondbezoeken in juni en juli zijn bij daglicht gezocht naar sporen die duiden op aanwezigheid van vleermuizen (vleermuiskeutels, meststrepen, afgebeten insectenvleugels en vetsporen).

Het weer is van invloed op de activiteiten van vleermuizen en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind (meer dan 3 Beaufort), langdurige regenval, dichte mist en temperaturen onder de 12 graden zijn belemmerende factoren. Tijdens dergelijke weersomstandigheden is niet gewerkt.

Gedurende de veldbezoeken werd het plangebied te voet doorkruist, zodanig dat een gebiedsdekkende inventarisatie werd verkregen.

3 Resultaten

3.1 Vleermuizen

Het onderzochte plangebied bevindt zich in een omgeving waar volgens de meest recente verspreidingsgegevens de in de onderstaande tabel (tabel 2) genoemde vleermuissoorten in theorie waargenomen kunnen worden.

In de tabel staat per soort weergegeven hoe ze het landschap gebruiken, waar verblijfplaatsen aangetroffen kunnen worden en de status van voorkomen in Nederland. Daarnaast is met een kruisje per soort aangegeven welke potenties het onderzochte plangebied en de nabije omgeving voor de desbetreffende soort heeft.

Soort	Foerageergebied	Zomerverblijfplaats	Kraamverblijfplaats	Paarverblijfplaats	Winterverblijfplaats	Licht jachtgebied	Licht vliegroute	Verblijfplaats in bomen	Verblijfplaats in gebouwen	Status
Gewone dwergvleermuis	X	X	X	X	X					A
Ruige dwergvleermuis	X	-	-	X	X					VA
Rosse vleermuis	X	X	X	X	X					VA
Laatvlieger	X	-	-	?	?					A
Gewone grootoorvleermuis	X	X	X	X	?					VA
Grijze grootoorvleermuis	-	-	-	-	-					ZZ
Watervleermuis	X	-	-	-	-					A
Meervleermuis	-	-	-	-	-					Z
Franjestaart	X	-	-	-	-					Z
Ingekorven vleermuis	X	-	-	-	-					ZZ
Baardvleermuis	X	-	-	-	-					Z

Tabel 2. Schematische weergave van het landschapsgebruik door vleermuizen.

*A = algemeen, VA = vrij algemeen, Z = zeldzaam, ZZ = zeer zeldzaam.

3.1.1 Beschrijving veldbezoeken

Bezoek september 2013

Het bezoek in september is met name gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en baltsende mannetjes. Deze avond zijn in en nabij het plangebied tien foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen en vier balt-

sende mannetjes van dezelfde soort. Paarverblijfplaatsen zijn niet gevonden en er is geen zwermgedrag waargenomen.

Bezoeken juni 2014
Het avond bezoek in juni is gericht geweest op het vaststellen van foerageergebied, vliegroutes en verblijfplaatsen in en nabij het plangebied. Deze avond zijn elf foerageerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Sporen die duiden op een verblijfplaats zijn niet gevonden.

Het ochtend bezoek in juni is gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en het vaststellen van vliegroutes. Deze ochtend zijn vier foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Zwermgedrag is niet waargenomen en verblijfplaatsen zijn niet vastgesteld.

Bezoeken juli 2014
Het avond bezoek in juli is vooral gericht geweest op het vaststellen van vliegroutes, foerageergebied en activiteiten bij eventuele verblijfplaatsen. Deze avond zijn zeventien foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen nabij en in het plangebied. Sporen die duiden op een verblijfplaats zijn aangetroffen bij een leegstaand kantoorgebouw.

Het ochtend bezoek in juli is met name gericht geweest op het vaststellen van verblijfplaatsen en vliegroutes. Deze ochtend is zwermgedrag waargenomen bij het bovengenoemde kantoorgebouw. Nabij en in het plangebied zijn vijf foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen.

Bezoek augustus 2014
Het bezoek in augustus is met name gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en baltsende mannetjes. Deze avond zijn in en nabij het plangebied vijftien foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Deze avond zijn in en nabij het plangebied twee baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis gehoord. Paarverblijfplaatsen zijn niet gevonden en zwermgedrag is niet waargenomen.

3.1.2 Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen

Overzicht waarnemingen
In totaal is in het plangebied en omgeving de onderstaande vleermuissoort aangetroffen:

- Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus.*

De overige in de tabel genoemde soorten zijn niet in het gebied of de directe omgeving daarvan aangetroffen. Het betreft de ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, gewone grootoorvleermuis, grijze grootoorvleermuis, watervleermuis, meervleermuis, franjestaart, ingekorven vleermuis en de baardvleermuis.

De verspreiding van vleermuizen in en nabij het plangebied is met stippen in figuur 3 aangegeven. Om het beeld overzichtelijk en duidelijk te houden zijn niet alle waarnemingen weergegeven. Het kaartje geeft een beeld welke delen van het plangebied en omgeving het meest door de vleermuizen worden bezocht.

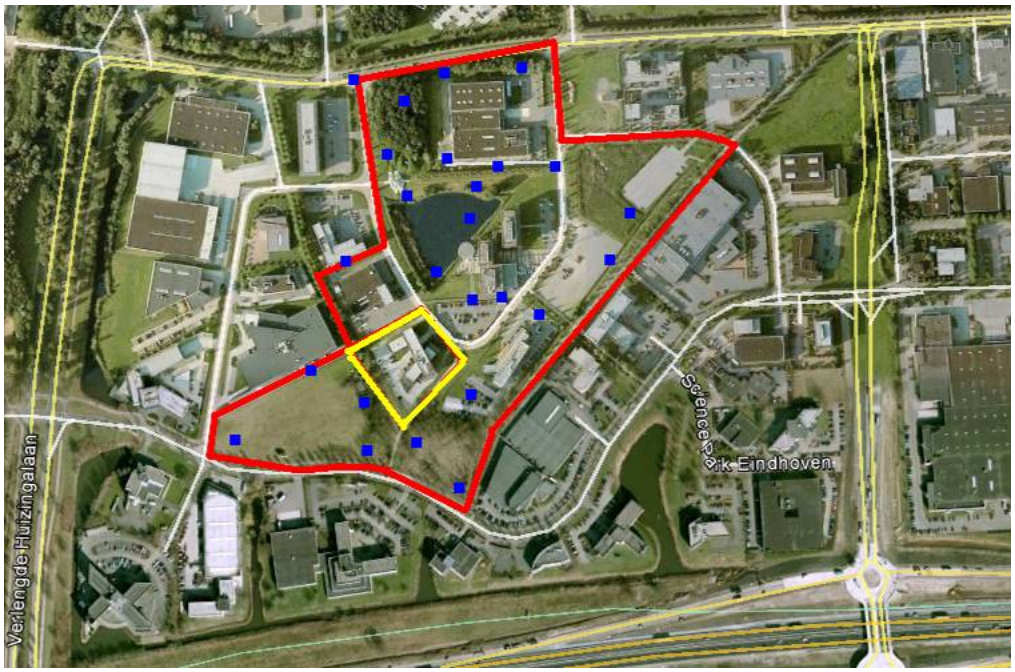

Figuur 3. Overzicht van vleermuizen die in het plangebied (rode contour) voorkomen, hierbij is de gewone dwergvleermuis aangegeven met een blauw stip. Het gedeelte binnen het met gele lijnen aangegeven deel, valt buiten het plangebied.

Verblijfplaatsen/zwermgedrag

In juli 2014 is in het leegstaande gebouw centraal in het plangebied, ten oosten van de vijver een zomerverblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aangetroffen. De locatie is in figuur 4 aangegeven.

Op de locatie zijn vier zwermende gewone dwergvleermuis aangetroffen. Dit gedrag duidt op de aanwezigheid van een (zomer)verblijfplaats. Het betreft met zekerheid vier gewone dwergvleermuizen, waarvan twee naar binnen zijn gegaan via een spouwvoegopening in de gevel van het leegstaand kantoorgebouw. Op de locatie zijn vleermuisuitwerpselen aangetroffen die duiden op een verblijfplaats.

Winterverblijfplaatsen (aangeduid door zwermgedrag in het najaar) zijn niet waargenomen.

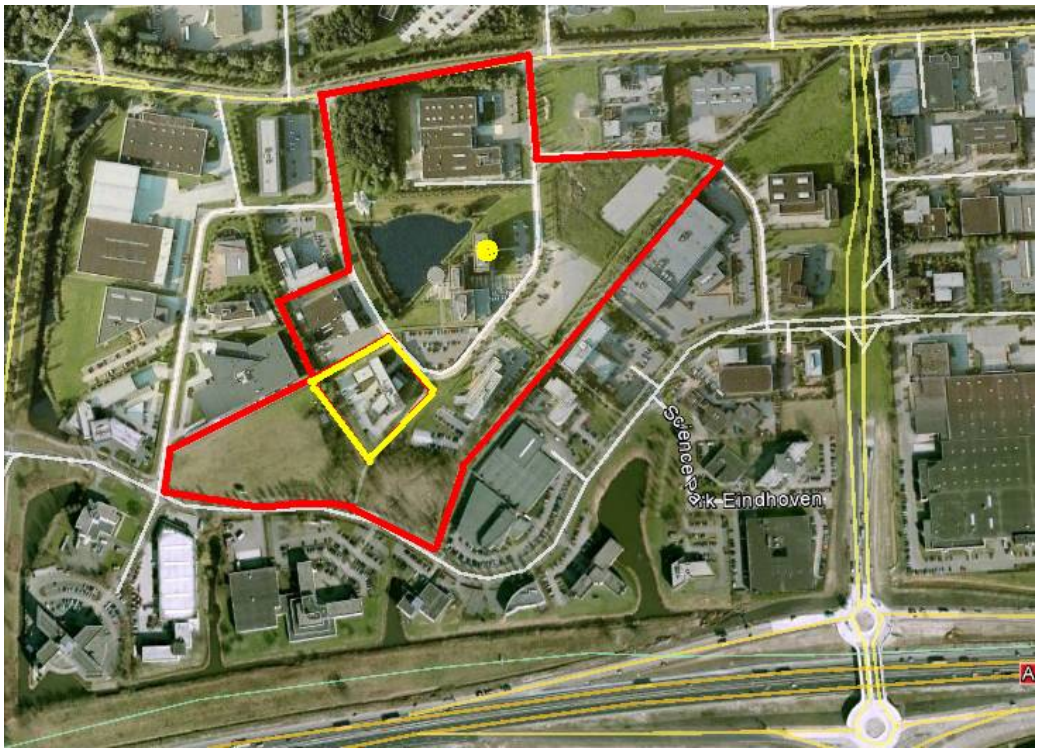

Figuur 4. Aangetroffen zomerverblijfplaats gewone dwergvleermuis in het leegstaande kantoor (grote gele stip) nabij de vijver.

Foerageergebied

In en rond het plangebied zijn overal foeragerende vleermuizen te vinden. Van een soortenrijke en druk bezochte foerageerplek kan echter niet gesproken worden.

Vliegroutes

Echte overduidelijke vliegroutes waarbij met een zekere regelmaat vleermuizen passeren zijn niet gevonden.

Paarterritoria

In september 2013 zijn vier baltsende mannetjes gehoord van de gewone dwergvleermuis. De locaties zijn in figuur 5 aangegeven met rode stippen.

In augustus 2014 zijn twee baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis in het plangebied waargenomen. In figuur 5 zijn deze locaties aangegeven met gele stippen.

Paarverblijfplaatsen zijn niet gevonden; ook zwermgedrag is niet waargenomen.

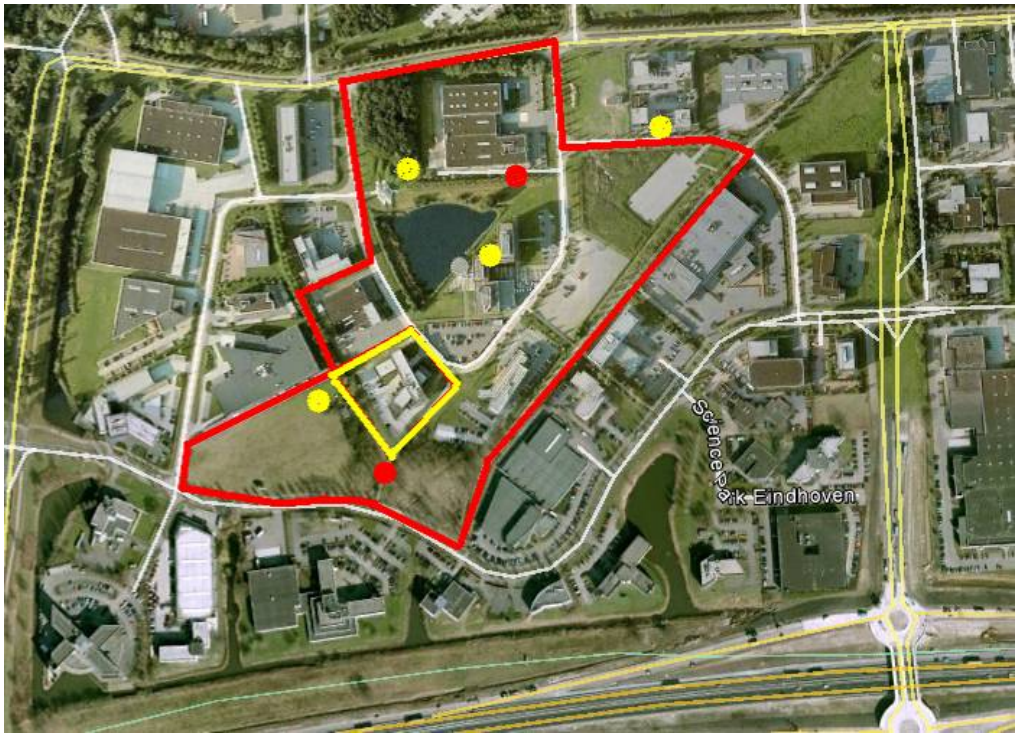

Figuur 5. Baltsplaatsen mannetjes gewone dwergvleermuis in september 2013 (rode stip) en in augustus 2014 (gele stip).

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies onderzoek

4.1.1 Vleermuizen

Tijdens het onderzoek is in het plangebied één soort vleermuis waargenomen:

- Gewone dwergvleermuis.

In een leegstaand kantoorgebouw ten oosten van de vijver is een zomerverblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aangetroffen. Verspreid over het gebied zijn zes baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis aangetroffen. Paarverblijfplaatsen zijn echter niet aangetroffen.

In het plangebied zijn geen vliegroutes aangetroffen. Ook is er geen sprake van een massaal bezocht foerageergebied in het plangebied.

De ontwikkelingen en werkzaamheden in het plangebied van Prodrive zullen over een lange termijn worden uitgevoerd. Onderhavig onderzoek naar het voorkomen van vleermuizen is juridisch gezien drie jaar geldig. Indien werkzaamheden in het plangebied na deze drie jaar plaatsvinden dient, door mogelijke veranderingen van de natuurwaarden in het plangebied en omgeving, een nieuw vleermuizenonderzoek uitgevoerd te worden. Indien binnen deze drie jaar werkzaamheden plaatsvinden aan het leegstaande kantoorgebouw, moeten in het plangebied tijdig soortspecifieke maatregelen getroffen worden. Deze staan onder paragraaf 4.2.2. uiteengezet.

4.2 Toetsing Flora- en faunawet

4.2.1 Vleermuizen

Ten oosten van de vijver is in een leegstaand kantoorgebouw een verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aangetroffen. Het betreft hier een vaste verblijfplaats die fungeert als zomerverblijfplaats voor mannetjes van de soort. Dergelijke vaste verblijfplaatsen zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Een verstoring van deze verblijfplaatsen betekent een overtreding van de Flora- en faunawet. Voor een dergelijke verstoring moet een ontheffing worden aangevraagd. Voor de aantasting van de vaste rust- en verblijfplaats moet vooraf gemitigeerd worden zodat geen (tijdelijke) achteruitgang van de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaats optreedt. Voor de soort moeten effecten dus vooraf voorkomen worden. Dit kan door een mitigatie/activiteitenplan (in de vorm van een ontheffingsaanvraag) op te stellen en uit te voeren. Een globale inhoud van een dergelijk mitigatie/activiteitenplan wordt in §4.2.2. nader toegelicht.

Als een vaste rust- en verblijfplaats of functioneel leefgebied van vleermuizen wordt aangetast of verstoord door de ingreep, wordt geadviseerd het activiteitenplan ter goedkeuring voor te leggen aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) van het Ministerie van EZ om er zeker van te zijn dat de juiste procedures worden ge-

volgd. RVO zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een ontheffing verlenen.

Foerageergebied is beschermd als het van essentieel belang is voor het in stand houden van een vaste verblijfplaats. Dit is het geval als bij het verdwijnen van het foerageergebied de verblijfplaats ook zou verdwijnen. Echter, het plangebied wordt niet intensief gebruikt als foerageergebied. Er wordt door het voornemen geen essentieel foerageergebied voor vleermuizen aangetast.

In en nabij de locaties zijn zes baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen. Baltsende gewone dwergvleermuizen hebben geen vaste baltsplek, maar zijn mobiel. Roepende mannetjes hebben dus in de nabijheid een territorium en paarverblijfplaats. Paarverblijfplaatsen behoren tot de vaste rust- en verblijfplaatsen en zijn volgens de Flora- en faunawet beschermd. Potentieel kunnen dergelijke paarverblijfplaatsen zich zowel binnen als buiten het plangebied bevinden. Binnen het plangebied zijn geen paarverblijfplaatsen aangetroffen. Het is dan ook uitgesloten dat de voorgenomen werkzaamheden leiden tot een verstoring van een (beschermd) paarverblijfplaats.

Kortom, op basis van het uitgevoerde vleermuisonderzoek kan worden gesteld dat zich in één van de gebouwen een vleermuisverblijfplaats bevindt. Deze is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Indien aanpassingen plaatsvinden aan dit gebouw, moet een ontheffing worden aangevraagd en effecten op vleermuizen vooraf worden voorkomen. Hiertoe moeten mitigerende maatregelen worden getroffen.

4.2.2 Procedure

Indien binnen drie jaar (geldigheid onderhavig onderzoek) aanpassingen plaatsvinden aan het leegstaande kantoorgebouw moet een ontheffing worden aangevraagd en effecten op vleermuizen vooraf voorkomen worden. Hiertoe moeten mitigerende maatregelen worden getroffen. Dergelijke maatregelen worden hieronder nader toegelicht.

Verblijfplaatsen

De mitigerende maatregelen die genomen moeten worden om – zowel tijdelijke als permanente – effecten op de in het plangebied aanwezige vleermuisverblijfplaats geheel te voorkomen, zijn in drie fasen te onderscheiden:

1. maatregelen die tijdig voorafgaand aan de werkzaamheden genomen moeten worden om de vleermuizen een tijdelijke voorziening te bieden voor de duur van de werkzaamheden;
2. maatregelen die tijdens de werkzaamheden genomen moeten worden en
3. maatregelen die na afloop van de werkzaamheden moeten zijn gerealiseerd als vervangende voorziening.

Hieronder zijn de maatregelen per fase in paragrafen uiteengezet (*voorafgaand, tijdens en nieuwe situatie*).

De volgende maatregelen gaan uit van één zomerverblijfplaats van de gewone dwergvleermuis. Hiervoor is de soortenstandaard van de gewone dwergvleermuis (RVO, 2014) als uitgangspunt gebruikt.

Ad. 1 Maatregelen voorafgaand
Voorafgaand aan de eigenlijke werkzaamheden te nemen maatregelen om aanbod en functioneren van alternatieve verblijfplaatsen tijdens de werkzaamheden te garanderen:

- Voor de te verwijderen verblijfplaats moeten **vier nieuwe (tijdelijke) verblijfplaatsen** gecreëerd worden.
- Deze verblijfplaatsen moeten:
  - binnen het kerngebied van de groep, en dan zo mogelijk binnen 100 meter, eventueel binnen 200 meter van de oorspronkelijke verblijfplaats worden geplaatst en dit buiten de invloedsfeer van de werkzaamheden;
  - verschillende microklimaten aanbieden (clustering met verschillende richtingen);
  - een locatie hebben die gelijk of beter van kwaliteit is aan de oorspronkelijke situatie wat betreft hoogte (bij voorkeur op minimaal 3 meter hoogte), aanvliegroute, vrije vliegruimte en lichtvrij en moeten vrij zijn van verstoring en buiten bereik van predatoren;
  - bij voorkeur aan gebouwen geplaatst worden, bij uitzondering aan bomen.
- Deze verblijfplaatsen moeten tijdig voor de werkzaamheden aanwezig zijn om de dieren te laten wennen aan deze voorzieningen:
  - voor tijdelijke vervanging van de zomerverblijfplaats geldt een **gewenningsperiode van minimaal drie maanden** waarin de vleermuizen actief zijn. Vleermuizen zijn actief in de periode van begin april tot eind oktober (afhankelijk van de klimatologische omstandigheden).
- Tijdig **voorafgaand aan de eigenlijke functieverandering moeten de verblijfplaatsen ongeschikt gemaakt worden**.
  - Minimaal 3 dagen (met avondtemperaturen van meer dan 10 graden Celsius) voorafgaand aan het moment waarop de eigenlijke werkzaamheden plaats gaan vinden, moeten de oorspronkelijke verblijfplaatsen ongeschikt gemaakt worden.
  - De basis van het ongeschikt maken is het verstoren van het microklimaat door het creëren van tocht; dit kan op verschillende manieren plaatsvinden. De beste manier om bijvoorbeeld een spouw ongeschikt te maken is het eerst over de volledige hoogte van de muur of verdieping verwijderen van de hoeken van een gebouw waardoor er in de spouw een flinke tocht ontstaat en licht diep in de spouw kan doordringen. Ook kunnen de invliegopeningen, nadat de dieren zijn uitgevlogen, overdadig verlicht worden met bijvoorbeeld bouwlampen of er kan gewerkt worden met zogenaamde “exclusion flaps”, waarbij wel uitgevlogen kan worden maar niet opnieuw ingevlogen.
  - Een vleermuisdeskundige moet worden ingeschakeld om de best passende methode te bepalen, uit te voeren en te controleren.

Ad. 2 Maatregelen tijdens
Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden moet het volgende in acht worden genomen:

- Werk bij voorkeur buiten de periode dat het verblijf wordt gebruikt als zomerverblijfplaats; dit betekent buiten de periode van april tot en met augustus. Echter als vooraf tijdelijke voorzieningen zijn gerealiseerd en de dieren hebben voldoende tijd gehad om aan de nieuwe (tijdelijke) verblijfplaatsen te wennen, kan ook in de kwetsbare periode worden gewerkt.
- Steigers en vangnetten moeten niet in de nabijheid van in- en uitvliegopeningen opgesteld worden.

Als tijdens de werkzaamheden toch vleermuizen worden aangetroffen moeten de werkzaamheden onmiddellijk stopgezet worden en moet direct een vleermuisdeskundige ingeschakeld worden (zie ook *ecologische begeleiding*).

Ad. 3 Maatregelen nieuwe situatie
In de nieuwe situatie op te nemen voorzieningen voor de gewone dwergvleermuis om permanent het aanbod en functioneren van verblijfplaatsen te garanderen:

- Er moeten **vier (permanente) nieuwe verblijfplaatsen** worden gerealiseerd. De permanente voorzieningen bevinden zich bij voorkeur allen inwendig in het gebouw of als combinatie van inwendig en uitwendig of geheel uitwendig.
- Deze verblijfplaatsen moeten:
  - een vergelijkbare spreiding in het gebouw hebben als de oorspronkelijke verblijfplaats;
  - zo veel mogelijk dezelfde eigenschappen hebben als de oorspronkelijke verblijfplaats;
  - verschillende microklimaten aanbieden (clustering met verschillende richtingen);
  - van een met de oorspronkelijke verblijfplaats vergelijkbare materiaalsoort en volume zijn met een vergelijkbare bufferwaarde wat betreft opwarmen en afkoelen;
  - een locatie hebben die gelijk of beter van kwaliteit is aan de oorspronkelijke situatie wat betreft hoogte (bij voorkeur op minimaal 3 meter hoogte), aanvliegroute, vrije vliegruimte en moeten lichtvrij en vrij zijn van verstoring en buiten bereik van predatoren;
  - zo mogelijk geïntegreerd in het bouwplan worden opgenomen.

4.2.3 Gevolgen werkzaamheden Prodrive te Son

In een verlaten kantoorgebouw is één zomerverblijfplaats aangetroffen van de gewone dwergvleermuis. Voor de vleermuizen moeten vier (zowel tijdelijke als permanente) alternatieve verblijfplaatsen worden aangeboden. De gewone dwergvleermuis is een pioniersoort als het om het bezetten van kasten gaat. Waarnemingen van zomerverblijfplaatsen in kasten zijn algemeen waargenomen in vleermuiskasten (Korsten, 2012). Het betreft hier kleine platte kasten.

In figuur 6 en 7 zijn voorbeelden gegeven van kleine, platte vleermuizenkasten. In het rapport van Korsten (2012) staan voorbeelden weergegeven van in Nederland gebruikte typen kasten.

Figuur 6. Voorbeeld van een kleine platte vleermuizenkast (Korsten, 2012).

Figuur 7. Voorbeeld van een kleine platte kast (RVO, 2014).

In de permanente situatie (bij nieuwbouw) kan daarnaast gekozen worden om de spouwmuren toegankelijk te maken voor vleermuizen of door het inbouwen van kasten. Wanneer spouwmuren toegankelijk worden gemaakt voor vleermuizen moet er tussen de buitenmuur en het isolatiemateriaal (de luchtspouw) minimaal 3 cm ruimte zijn. Daarbij moeten de vleermuizen zowel aan de buitenmuur als de isolatielaaf kunnen hangen. Steenwol- of glaswoldekens moeten worden voorzien van een harde ruwe buitenlaag (Korsten en Limpens, 2011).

Bij voorkeur dient de sloop van het gebouw plaats te vinden buiten de periode dat de zomerverblijfplaats wordt gebruikt. Echter wanneer dit niet mogelijk is kan, indien tijdig vooraf alternatieve verblijfplaatsen zijn aangeboden, ook gedurende de periode dat vleermuizen zomerverblijven gebruiken, gewerkt worden.

Overigens moet opgemerkt worden dat werkzaamheden rondom de verblijfplaats enkel van start mogen gaan indien initiatiefnemer in het bezit is van een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet. De doorlooptijd van een ontheffingaanvraag bij Dienst Regelingen bedraagt doorgaans 3 tot 4 maanden (reguliere aanvraag) en maximaal 26 weken (via de Omgevingsvergunning).

Werken conform werkprotocol

Bij ruimtelijke ontwikkelingen moeten maatregelen in een ecologisch werkprotocol worden opgenomen. Dit geldt vooral voor de fase van het bouwrijp maken van het gebied. Het ecologische werkprotocol moet op de locatie aanwezig zijn en bij de betrokken werknemers bekend zijn. De werkzaamheden moeten volgens dit protocol worden uitgevoerd. Deze begeleiding dient onderdeel uit te maken van het contract van de aannemer.

Ecologische begeleiding

Uitvoering van maatregelen vereist deskundigheid met betrekking tot de gewone dwergvleermuis in zijn omgeving. Voor de juiste uitvoering is overleg met een deskundige noodzakelijk. De wijze waarop tijdens de realisatiefase de ecologische begeleiding wordt verzorgd, zal worden bepaald in de aanbestedingsfase. Het is de verantwoordelijkheid van de opdrachtgever om de ecologische begeleiding zodanig te organiseren dat de bepalingen van de Flora- en faunawet contractueel worden geborgd. De maatregelen die zijn gekoppeld aan de ontheffing zijn de basis.

5 Bronnen

Croonen Adviseurs, 2013. Quickscan flora en fauna Ontwikkelingsvisie Prodrive te Son.

Korsten, E. & H. Limpens, 2011. Vleermuisvriendelijk bouwen : handreiking voor huiseigenaar, architect en beleidsmedewerker. Landschapsbeheer Flevoland, Lelystad

Korsten, E., 2012. Vleermuiskasten Toepassing, gebruik en succesfactoren.

Limpens, H., Twisk, P., Veenbaas, G., 2004. Met vleermuizen overweg. Uitgave Dienst Weg- en Waterbouw, Delft, en Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Arnhem.

Limpens, H., Regeling, J., Koelman, R., 2009. Vleermuizen en planologie.

RVO, 2014. Soortenstandaard Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*

Twisk, P., i.s.m. de Zoogdiervereniging, 2008. Handleiding Netwerk Noord-Brabant Vleermuizen en Steenmarters in Gebouwen.

Twisk,P., Limpens, H., 2006. Een thuis voor de vleermuis. Beschermingsplan voor de vleermuizen in Noord-Brabant. Uitgave Provincie Noord-Brabant.

Websites:
www.telmee.nl
www.waarneming.nl

Bijlage I

Soortbeschrijvingen

Soortbeschrijvingen aangetroffen soorten

Vleermuizen

(Bron o.a. EZ)

Gewone Dwergvleermuis

De gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) is een zeer kleine, roestbruine tot donkerbruine vleermuis met donkerbruine of zwarte oren, een romplengte van niet meer dan vijf cm en een gewicht van 3,5 tot 8 gram. De naar verhouding lange, smalle vleugels (spanwijdte 18 tot 24 cm) maken dat ze in de vlucht groter lijken dan ze zijn.

De gewone dwergvleermuis is een algemeen voorkomende soort die hoofdzakelijk verblijft in gebouwen (spouwmuren, dakbetimmering, onder daken, enz.). Het dier jaagt in de beschutting van opgaande vegetatie, binnen de bebouwing in tuinen en bij straatlantaarns, boven water, in bossen en langs bosranden, in en langs lanen, bomenrijen, singels, houtwallen en holle wegen. Gewone dwergvleermuizen gebruiken de verblijfplaatsen binnen het netwerk van een kraamkolonie plaatstrouw, maar verhuizen daarbinnen vaak. Mannetjes bezetten in de bebouwde omgeving een territorium. Hier wordt vooral tussen eind augustus en begin oktober fanatiek gebaltst. Ergens binnen dit territorium wordt een paarplaats gezocht. De precieze locatie is moeilijk vast te stellen; het gaat dan om spleten en gaten in gebouwen, plekken die in de winter door kleine groepen ook als winterverblijf worden gebruikt. Overwinterende dieren verblijven vooral in gebouwen, in spouwmuren, achter daklijsten en onder dakpannen, maar ook in spleten in muren van forten. Daarnaast gebruiken ze onderaardse kalkgroeven als winterslaapplaats. Ze kiezen meestal vorstvrije, wat warmere en droge plaatsen.

Bijlage II

Toetsingskader Flora- en faunawet

Toetsingskader Flora- en faunawet

Inleiding
Het doel van de Flora- en faunawet is het in stand houden van de inheemse flora en fauna. Vanuit deze wet is bij ruimtelijke ingrepen de initiatiefnemer verplicht op de hoogte te zijn van de mogelijk voorkomende beschermde natuurwaarden binnen het projectgebied. Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden gedaan aan beschermde soorten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het 'nee, tenzij' – principe). Bepaalde handelingen, waaronder ruimtelijke ingrepen, waarbij beschermde soorten in het geding zijn, zijn slechts bij uitzondering en onder voorwaarden mogelijk.

Zorgplicht
In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen (artikel 2). Deze zorgplicht houdt in dat planten en dieren niet onnodig vernield/gedood of verstoord mogen worden. Dit betekent dat handelingen (of het nalaten hiervan) waarvan men weet, of redelijkerwijs kan vermoeden, dat ze nadelig zijn voor planten en/of dieren niet mogen worden uitgevoerd. Wanneer dergelijke handelingen toch uitgevoerd moeten worden, moeten maatregelen, voor zover dit in redelijkheid kan, worden genomen om de nadelige gevolgen te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Er dient bijvoorbeeld zo gewerkt te worden dat dieren kunnen ontsnappen en het kan nodig zijn om soorten te verplaatsen (bijvoorbeeld planten en amfibieën). Deze algemene zorgplicht geldt voor elke soort en elk individu in Nederland.

Verbodsbepalingen
In de Flora- en faunawet staan een aantal verbodsbepalingen om beschermde soorten specifieker te beschermen. Deze verbodsbepalingen zijn opgenomen in artikel 8 tot en met 18, waarbij artikel 8 tot en met 12 direct betrekking hebben op de bescherming van (standplaatsen van) planten en (leefgebieden van) diersoorten. Hieronder zijn beknopt de verbodsbepalingen op een rij gezet:

Artikel 8)	het is verboden beschermde planten te plukken, te snijden, te vernielen of op een andere manier te verwijderen;
Artikel 9)	het is verboden om beschermde dieren te verwonden, doden of te vangen;
Artikel 10)	het is verboden om beschermde dieren opzettelijk te verontrusten;
Artikel 11)	het is verboden om nesten, voortplantings- of andere vaste verblijfplaatsen van dieren te verstoren of aan te tasten;
Artikel 12)	het is verboden om eieren van beschermde dieren te rapen, beschadigen of te vernielen.

Vrijstelling of ontheffing verbodsbepalingen
Onder bepaalde voorwaarden geldt een algemene vrijstelling of een ontheffingsplicht van de verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet. Welke voorwaarden verbonden zijn aan de vrijstelling of ontheffing hangt af van de dier- of plantensoorten die voorkomen

in het onderzoeksgebied. Hiertoe worden verschillende beschermingsregimes onderscheiden:

- Soorten van tabel 1 – algemene soorten – lichtste beschermingsregime;
- Soorten van tabel 2 – overige soorten – middelste beschermingsregime;
- Soorten van tabel 3 – genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB – zwaarste beschermingsregime.

Algemene vrijstelling

Voor tabel 1-soorten geldt voor ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) en is derhalve geen ontheffing nodig. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet wel de zorgplicht nakomen.

Vrijstelling onder gedragscode

Voor tabel 2-soorten geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) als wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. De goedgekeurde gedragscodes staan vermeld op de website van het Ministerie van EL&I (www.drloket.nl). Voor de meeste activiteiten zijn er inmiddels gedragscodes goedgekeurd. De kans is groot dat de voorgenomen activiteit kan worden uitgevoerd onder één van de vele goedgekeurde gedragscodes. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet uw activiteiten aantoonbaar uitvoeren zoals in de gedragscode staat. Tevens blijft de zorgplicht gelden.

Ontheffing tabel 2 en 3

Als er niet kan worden gewerkt onder een geldige gedragscode, is voor tabel 2-soorten alsnog een ontheffing nodig om toestemming te hebben voor het overtreden van de verbodsbepalingen in de wet. Ook voor tabel 3-soorten geldt een ontheffingsplicht.
Ingrepen waarbij de verbodsbepalingen worden overtreden moeten ter goedkeuring worden voorgelegd aan Dienst Regelingen door middel van een ontheffingsaanvraag, vergezeld van een overzicht van mitigerende of compenserende maatregelen om effecten tegen te gaan.

Wanneer mitigerende maatregelen voldoende worden geacht om effect voorafgaand aan de ingreep te voorkomen, krijg u bericht terug in de vorm van een 'positieve afwijzing' van uw ontheffingsaanvraag. Dit betekent dat u uw werkzaamheden mag uitvoeren, mits zij precies volgens het mitigatieplan worden uitgevoerd. Op deze manier worden overtredingen van de Flora- en faunawet voorkomen. Als de mitigerende of compenserende maatregelen (tijdelijke) effecten niet kunnen voorkomen en de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt, dan wordt een ontheffing verleend.

Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Habitatrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van bijlage IV-soorten met als wettelijk belang

ruimtelijke ingrepen. Een ontheffing voor ruimtelijke ingrepen is alleen mogelijk onder de volgende wettelijk belangen:

- Bescherming van flora en fauna;
- Volksgezondheid of openbare veiligheid;
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

Voor de meeste ruimtelijke projecten betekend dit dat een ontheffing voor Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten alleen kan worden aangevraagd onder dwingende redenen van groot openbaar belang. Dit belang moet worden onderbouwd om het groot openbaar belang aan te tonen. Een groot openbaar belang is een belang op regionale of nationale schaal. Vaak is de verwijzing naar een regionale structuurvisie voldoende.

Vogels

Vogels zijn niet opgenomen in tabel 1 tot en met 3. Alle vogels zijn in het broedseizoen gelijk beschermd. De bescherming van vogels is hoofdzakelijk gericht op de bescherming van de nesten. Daarbij wordt wel een onderscheid gemaakt in nesten die jaarrond zijn beschermd (Categorie 1 tot en met 4-vogelsoorten), nesten die alleen jaarrond zijn beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen (Categorie 5-vogelsoorten) en nesten die niet jaarrond zijn beschermd (overige vogelsoorten).

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Vogelrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van vogels met als wettelijk belang ruimtelijke ingrepen of dwingende redenen van groot openbaar belang. Om ruimtelijke ontwikkelingen toch uit te kunnen voeren, moeten mitigerende maatregelen worden genomen om effecten vooraf te voorkomen. Om zeker te zijn van de juiste maatregelen is het aan te bevelen om de maatregelen voor te leggen aan het Ministerie van EL&I door het indienen van een ontheffingsaanvraag. Hoewel een ontheffing voor vogels in de meeste gevallen niet kan worden afgegeven, geeft de Minister in haar besluit aan of de maatregelen voldoende zijn (positieve afwijzing).

Procedure ontheffingsaanvraag

Tabel 2-soorten

Voor soorten van tabel 2 geldt dat als u kunt werken volgens een goedgekeurde gedragscode er een vrijstelling geldt en geen ontheffing nodig is. Indien u niet kunt werken volgens een gedragscode, maar u kunt maatregelen nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), dan hoeft u ook geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen. Wilt u zeker weten of uw mitigerende maatregelen voldoende zijn, en er inderdaad geen ontheffing nodig is? Vraag dan een ontheffing aan om uw maatregelen goed te keuren.

Tabel 3-soorten

Indien beschermde soorten van tabel 3 zijn aangetroffen in het plangebied, dan is mogelijk een ontheffingsaanvraag noodzakelijk. Net als voor tabel 2-soorten geldt dat als

u maatregelen kunt nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), u geen ontheffing van de Flora- en faunawet hoeft aan te vragen. U kunt uw mitigatieplan voorleggen bij Dienst Regelingen voor goedkeuring.

Voor soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn (die ook onder de tabel 3-soorten van de Flora- en faunawet vallen) is het niet langer mogelijk ontheffing aan te vragen op grond van ruimtelijke ontwikkelingen (zie 2.4.4). Dat zelfde geldt voor vogelsoorten (zie 2.4.5).

Indien u geen mitigerende maatregelen kunt nemen, dan dient een ontheffing te worden aangevraagd bij Dienst Regelingen van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Voor de ontheffingsaanvraag is het noodzakelijk te weten welke soorten aanwezig zijn, zodat gerichte mitigerende maatregelen kunnen worden getroffen.

Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'verklaring van geen bedenkingen' (vvgb) (bij een aanvraag onder de Omgevingsvergunning) of een 'positieve afwijzing' (bij een regulier ingediende aanvraag) afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde stappenplan.

De doorlooptijd van een ontheffingsaanvraag bij Dienst Regelingen bedraagt doorgaans 6 weken tot 4 maanden.

Wabo

Vanaf 1 oktober 2010 is voor ruimtelijke ontwikkelingen de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) in werking getreden. Dit houdt in dat de benodigde vergunningen en ontheffingen, dus ook die ten aanzien van de Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet, in de meeste gevallen via een omgevingsvergunning gaan lopen. De aanvraag voor de omgevingsvergunning wordt ingediend bij de betreffende gemeente en vervolgens door de gemeente ter beoordeling voorgelegd aan het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (voormalig Ministerie van LNV). Het Ministerie van EL&I geeft bij goedkeuring een vvgb (verklaring van geen bedenkingen) af. Deze vvgb vervangt de huidige ontheffing Flora- en faunawet.

De grootste veranderingen in het nieuwe systeem zijn dat:
- het Ministerie van EL&I geen direct contact meer met de aanvrager heeft;
- de gemeente verantwoordelijk is voor toezicht en handhaving van de vvgb in de omgevingsvergunning.

Het doel van deze herstructurering is het versnellen en vergemakkelijken van de procedure.